

X- XI siniflərin Azərbaycan tarixi kurslarında milli azadlıq uğrunda mübarizəyə dair biliklərin verilməsi şagirdlərdə vətənpərvərlik tərbiyəsinin formalaşdırılması amili kimi

UOT 373.3/5.

Səidə Vahid qızı Nəbiyeva
Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti

**X- XI SİNİFLƏRİN AZƏRBAYCAN TARİXİ KURSLARINDA MİLLİ AZADLIQ
UĞRUNDA MÜBARİZƏYƏ DAİR BİLİKLƏRİN VERİLMƏSİ ŞAGİRDLƏRDƏ
VƏTƏNPƏRVƏRLİK TƏRBİYƏSİNİN FORMALAŞDIRILMASI AMİLİ KİMİ**

Saida Vahid gyzy Nabieva
Azerbaydzhanskiy Gosudarstvennyy Pedagogicheskiy Universitet

**ПОДАЧА ЗНАНИЙ О БОРЬБЕ ЗА НАЦИОНАЛЬНУЮ НЕЗАВИСИМОСТЬ НА
КУРСЕ ИСТОРИИ АЗЕРБАЙДЖАНА В X-XI КЛАССАХ КАК ФАКТОР
ФОРМИРОВАНИЯ ПАТРИОТИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ У УЧАЩИХСЯ**

Saida Vahid Nabieva
State Pedagogical University of Azerbaijan

**FORMATION OF PATRIOTIC EDUCATION AMONG STUDENTS IN THE PROCESS
OF TRANSFERRING KNOWLEDGE ABOUT THE STRUGGLE FOR NATIONAL
INDEPENDENCE ON THE COURSE OF THE HISTORY OF AZERBAIJAN IN THE
10TH-11TH GRADES**

Xülasə: Məqalənin aktuallığı müxtəlif aspektlərdən əsaslandırılmışdır. Məqalədə ümumtəhsil məktəblərinin X-XI siniflərində milli azadlıq uğrunda mübarizəyə həsr edilmiş mövzuların imkanları araşdırılmış və xüsusi cədvəldə ümumiləşdirilmişdir. Problemin həllinə yönəldilmiş dərs nümunələri verilmişdir. Məqalənin qarşısında qoyulmuş vəzifələrə uyğun nəticə ilə tamamlanmışdır.

Açar sözlər: müstəqillik, milli azadlıq, vətənpərvər, təhsil, dərsliklər, tarixi bilik, Azərbaycan tarixi.

Резюме: Актуальность статьи основывается на различные аспекты. В статье исследованы возможности тем, посвященных борьбе за национальное освобождение, изучаемых в X-XI классах общеобразовательных школ, и данные обобщены в особой таблице. Автором представлены также образцы уроков, направленные на решение проблемы. Статья завершена соответствующими выводами, поставленными перед статьей.

Ключевые слова : независимость, национальная свобода, патриот, образование, учебники, исторические знания, история Азербайджана.

Summary: The relevance of the article is based on various aspects. The article explores the possibilities of topics devoted to the struggle for national liberation, studied in the X-XI classes of general education schools, and the data are summarized in a special table. The author also presents examples of lessons aimed at solving the problem. The article is completed by the relevant conclusions set before the article.

Key words: independence, national liberty, patriot, education, textbooks, historical knowledge, history of Azerbaijan.

Azərbaycan dünyanın coğrafi və siyasi xəritəsində çox önəmli mövqedə yerləşir. Doğma respublikamız bu gün dünyada özünün qədim tarixə, füsunkar təbiətə, yeraltı və yərüstü zən-

gin sərvətlərə malik ölkə olması ilə tanınır. Doğma vətəni qorumaq, vətənə, torpağa bağlılığı, xalqa sədaqəti gücləndirmək üçün ölkə vətəndaşlarında vətənpərvərlik tərbiyəsinin forma-

laşdırılması olduqca zəruridir. Müstəqil Azərbaycanın hər bir vətəndaşı dövlətimizin müstəqilliyinin qorunub saxlanması işini həyatının əsas vəzifəsi hesab etməlidir. Bu ümdə vəzifənin həlli isə bilavasitə vətəndaşların eləcə də orta məktəb şagirdlərinin vətənpərvərlik ruhunda tərbiyə edilməsindən, vətənə sədaqət ruhunda yetişdirilməsindən asılıdır. Vətənpərvərlik insanın torpağına, xalqına, adət-ənənələrinə bağlılıqdan, ona məhəbbətdən əmələ gəlmişdir (2, 57).

Bu gün Azərbaycana vətənpərvər insanlar daha çox lazımdır. Doğma torpaqlarımız düşmən tapdağı altındadır və biz bu işğala qarşı mübarizə aparmaq üçün vətənpərvər nəslin formalaşdırılması məsələsinə xüsusi diqqət yetirməliyik. Azərbaycan dövləti, Təhsil Nazirliyi həmçinin təhsillə bağlı ayrı-ayrı ictimai təşkilatlar ümumtəhsil məktəblərində şagirdlərdə vətənpərvərlik tərbiyəsinin formalaşdırılması işini xüsusi diqqət mərkəzində saxlayırlar. Respublikamızda həyata keçirilən islahatların məzmununda da bu məsələlər xüsusi qeyd olunur (1, 119). Bu gün gənc nəsildə müəyyən qədər formalaşmış vətənpərvərlik hislərini daha da inkişaf etdirməli və bu istiqamətdə aparılan işlər sistemli və məqsədyönlü xarakter daşmalıdır. Tərbiyə işi elə qurulmalıdır ki, böyüyən nəsildə yaşadığı ölkəni qoruyub saxlamaq məsuliyyətini aydın dərk edilsin. Dövlətimizin, xalqımızın mənafeyini hər zaman hər yerdə müdafiə edən, ona sədaqətli, intellektual, geniş dünyagörüşünə malik hərtərəfli inkişaf etmiş vətənpərvərlər yetişdirməliyik.

Şagirdlərin vətənpərvərlik tərbiyəsi sahəsində tədqiqatlar aparan mütəxəssislər də həmin problemə öz münasibətlərini bildirmişlər. Prof. F.A. Rüstəmov yazır:” hər bir gənc vətənpərvər olmalıdır”. Bu sadəcə orduda xidmət etmək deyil, vətəni sevmək, torpağa bağlı olmaq – budur vətənpərvərlik ”.

Məlum olduğu kimi, pedaqoji və metodiki ədəbiyyatlarda tərbiyəedici təlimə geniş yer verilir. Ölkəmizi qoruyub saxlamaq məsuliyyətinin dərk edilməsi, doğma diyara məhəbbət hislərinin aşılınması tarix dərslərində mühüm yer tutur. Müasir dövrdə şagirdlərin vətənpərvərlik ruhunda tərbiyə olunmasının böyük əhəmiyyət kəsb etməsi onun qarşısında duran vəzifələrin yüksək səviyyədə yerinə yetirilməsi zərurətini daha da artırır (2,s.7). Tarix müəllimi illik planlaşdırmanı həyata keçirərkən şagirdlərdə vətənpərvərlik tərbiyəsinə formalaşdıracaq ayrı-ayrı mövzuların imkanlarını araşdırmalı və onların tədrisi yollarını müəyyənləşdirməlidir. Bu baxımdan Azərbaycan tarixi kursları şagirdlərdə vətənpərvərlik tərbiyəsinin formalaşdırılması baxımından geniş imkanlara malikdir.

Ümumtəhsil məktəblərində Azərbaycan tarixi kurslarının tədrisində istifadə olunan Azərbaycan tarixi dərslikləri qeyd etdiyimiz məsələ ilə bağlı geniş imkanlara malikdir. Ümumtəhsil məktəblərinin X-XI siniflər üzrə tarix dərsliklərində vətənpərvərlik tərbiyəsinə formalaşdıracaq mövzuların imkanlarını 1 sayılı cədvəldə təqdim etmişik.

Cədvəl 1

X sinif	XI sinif
1. İlk Azərbaycan dövləti-Manna.	1. Rusiya müstəmləkəçiliyi əleyhinə üsyanlar üsyanlar
2. Atropatena dövləti.	2. Milli mətbuatın təşəkkülü
3. Albaniya dövləti	3. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti
4. Girdiman dövləti. Cavanşir.	4. Bakının azad olunması. Xalq Cümhuriyyəti hakimiyyətinin bütün Azərbaycan ərazisində bərqərar edilməsi.
5. Azadlıq hərəkatı.Babək.	5. Dövlət quruculuğu. Azərbaycan Parlamenti.
6. Azərbaycan Atabəyləri dövləti.	6. Erməni təcavüzünə qarşı mübarizə.
7. Qaraqoyunlu dövləti.	7. Azadlıq hərəkatının başlanması və yüksəlişi.
8. Ağqoyunlu dövləti.	8. Azərbaycanın dövlət müstəqilliyinin bərpa olunması.
9. Səfəvi dövlətinin yaranması və yüksəlişi	9. Milli qurtuluş.
10. Azərbaycan torpaqlarının azad olunması uğrunda mübarizə. Nadir şah.	10. Milli dövlətçiliyin möhkəmləndirilməsi uğrunda mübarizə.
11. Quba xanlığının birləşdirmə siyasəti.	11. Xarici siyasətdə uğurlar.

X- XI siniflərin Azərbaycan tarixi kurslarında milli azadlıq uğrunda mübarizəyə dair biliklərin verilməsi şagirdlərdə vətənpərvərlik tərbiyəsinin formalaşdırılması amili kimi

Tarix dərslərində innovativ təlim metodlarından istifadə etməklə dərsi səmərəli şəkildə həyata keçirmək mümkündür. Fikrimizi əsaslandırmaq üçün X sinif Azərbaycan tarixi kursunda "Quba xanlığının birləşdirmə siyasəti" mövzuna müraciət edərək müzakirələr üsulu ilə dərslər nümunəsi təqdim edirik. Dərsin məqsədi Nadir şahın ölümündən sonra xırda dövlətlərə parçalanmış Azərbaycanın vahid dövlətdə birləşdirilməsi uğrunda mübarizəyə dair Qubalı Fətəli xanın fəaliyyəti barəsində şagirdləri məlumatlandırmaqdır. Müəllim qeyd edir ki, onun fəaliyyəti nəticəsində Şimal-şərqi Azərbaycan torpaqları qısa müddətdə olsa da birləşdirilmişdi. Şagirdlər Qubalı Fətəli xanın birləşdirmə siyasəti, onun mahiyyəti, gedişatı və nəticələri barədə öz fikirlərini irəli sürür və yoldaşları ilə fikir mübadiləsi aparırlar. Dərsin bu formada təşkili eyni zamanda şagirdlərdə fəal dinləmə mədəniyyəti formalaşdırır. Bu mövzunun tədrisi zamanı əyani vəsait olaraq xəritədən, tədris şəkillərindən, Qubalı Fətəli xanın portretindən istifadə etmək məqsədəuyğundur. Şagirdlər Qubalı Fətəli xanın portretini xarakterizə edərkən eyni zamanda dövrün ictimai-siyasi hadisələrini də təhlil etmiş olurlar. "Azərbaycan Xanlıqlar dövründə" adlı mövzu xəritəsindən istifadə etməklə Quba xanlığının ərazisi, ümumilikdə XVIII əsr

Azərbaycan xanlıqları, onların coğrafi ərazilərinə nəzər salmaq yaxşı olardı. Qubalı Fətəli xanın Azərbaycan torpaqlarını birləşdirmək uğrunda apardığı mübarizədə göstərdiyi hünər və əzm şagirdlərdə müsbət motivlər formalaşdırır. Müəllim Qubalı Fətəli xanın nümunəsində Vətəninini sevən, torpaqlarını vahid şəkildə birləşdirmək üçün çalışan vətənpərvər obrazını şagirdlərin diqqətinə çatdırır.

Bu gün Azərbaycan tarixi geniş şəkildə öyrənilir. Azərbaycan tarixi kurslarının əhatəli tədrisi şagirdlərdə tariximizin müxtəlif dövrləri haqqında dolğun məlumatlar əldə etməyə şərait yaradır (4, 71). Hər bir tarix müəllimi fənni tədris edərkən çalışmalıdır ki, vətənpərvərlik tərbiyəsinə xüsusi diqqətdə saxlasın.

Məqalənin yeniliyi ondan ibarətdir ki, Azərbaycan tarixinin tədrisində milli azadlıq uğrunda mübarizəyə dair ayrı-ayrı mövzuların imkanları araşdırılmışdır.

Məqalənin nəzəri əhəmiyyəti ondan ibarətdir ki, materialda irəli sürülən müddəalar, eləcə də yaradılan iş sistemi tarixin tədrisi metodikası elminin nəzəri əsaslarını daha da zənginləşdirəcək.

Məqalənin praktik əhəmiyyəti ondan ibarətdir ki, materialda qeyd olunan müddəalar və təkliflər ümumtəhsil məktəblərinin tarix müəllimlərinin gündəlik pedaqoji fəaliyyətlərində istifadə üçün faydalı olacaqdır.

Ədəbiyyat

1. Quliyeva K.R. Heydər Əliyev irsində mənəvi-tərbiyə məsələləri. Bakı, 2012.
2. Cəbrayilov İ.H. Müasir təhsil : axtarışlar və perspektivlər" Bakı: Mütərcim, 2013.
3. Rüstəmov F.A. Məktəblilərin vətənpərvərlik tərbiyəsi Bakı: ADPU, 1999.
4. Vahabova T.Ə. Yuxarı sinif şagirdlərdə mərdlik və qəhrəmanlıq tərbiyəsi. Bakı, 1998.
5. N. Quliyeva, T. Paşayev. Tarixi materiallar şagirdlərin vətənpərvərlik tərbiyəsinin vasitəsi kimi: Metodik tövsiyə. Bakı: ADPU, 2006.

E-mail: nabiyeva.22@mail.ru

Rəyçilər: *ped.ü.elm.dok., prof. M.M. Əmirov, tarix.ü.fəls.dok., dos. Q.İ. Bəşirov*

Redaksiyaya daxil olub: 05.03.2018